

Directionele PP's als predicaten (of niet)

Joost Zwarts

NEDTAA 19 (2): 257–277

DOI: 10.5117/NEDTAA2014.2.ZWAR

Abstract

It is often assumed that directional (or path) prepositional phrases (PPs) can serve as predicates. I will show that this assumption is not unproblematic, by making a comparison with locative (or place) PP's, especially where we expect both to show their predicative nature most directly, namely as attributive modifiers of nouns. If directional PP's cannot always function as predicates, as I will show, then this complicates their treatment as predicates in small clause analyses. Treating them as verb modifiers is then a more attractive alternative.

Keywords: preposition, path, directionality, predication, small clause

1 Inleiding

Semantische factoren spelen een belangrijke rol in de bouw van de zin en daarom zijn semantische veronderstellingen ook van grote invloed op de syntactische theorievorming daarover. Zo is het idee dat de onderstreepte prepositional phrases (PP's) in (1a) en (1b) semantisch gezien predicaten zijn leidend in de analyse waarin de subjecten *Ada* en *Bob* onderliggend een small clause vormen met *bij het station* en *naar het station*, zoals in (1a') en (1b') aangegeven (Hoekstra 1988, Den Dikken 2006a, Broekhuis 2013c). Een small clause is een verbinding van een subject en een predicat zonder finiet werkwoord. Het is dus wel een soort zin (clause), maar zonder alle kenmerken van een volledige zin (small).

- (1) a *Ada is bij het station.*
a' [SC *Ada bij het station*]
b *Bob loopt naar het station.*
b' [SC *Bob naar het station*]

Maar de veronderstelling dat de PP in (1a) (een locatieve PP) en de PP in (1b) (een directionele PP) *allebei* predicaten zijn is helemaal niet zo vanzelfsprekend als het lijkt. In dit artikel wil ik laten zien dat een locatieve PP direct en zelfstandig als predicaat kan fungeren, maar dat een directionele PP dat meestal zonder werkwoord niet kan. Mijn argumentatie is gebaseerd op het verschillend gedrag van deze twee soorten PP's als adnominale bepalingen, na het werkwoord *zijn* en in absolute *met*-constructies. Als directionele PP's inderdaad heel vaak geen predicaten kunnen zijn, dan heeft dit consequenties voor de small clause-analyse (1b') van zin (1b) en vergelijkbare gevallen.

Na een bespreking van het onderscheid tussen locatieve en directionele PP's in paragraaf 2, laat ik in paragraaf 3 zien dat locatieve PP's ontegenzeggelijk predicatief kunnen zijn en in paragraaf 4 dat dat juist niet altijd geldt voor directionele PP's. In paragraaf 5 bespreek ik welke consequenties dat heeft voor de analyse van directionele PP's.

2 Locatieve en directionele PP's

Binnen de categorie van ruimtelijke PP's wordt een fundamenteel onderscheid gemaakt tussen locatieve PP's (locPP's, (1a)) en directionele PP's (dirPP's, (1b)).¹ Dit onderscheid is allereerst een kwestie van het soort voorzetsel dat de PP inleidt, dus een 'interne' eigenschap. De PP's in (2a) zijn locPP's en die in (2b) dirPP's.

- (2) a aan de waterkant, achter de linies, bij het station, binnen de stadsmuren, boven de wolken, in de woonkamer, onder het bed, op het podium, tegenover het stadhuis, voor de troon, voorbij de kassa
 b uit de kamer, van de tafel, naar de stad, richting het station, door de kamer, via het station

We kunnen het onderscheid maken op basis van contexten die wel de ene soort toelaten, maar niet de andere. Zo staat het locatieve werkwoord *zich bevinden* alleen locPP's toe als complement (3), net als het terminatieve *tot* (4).

¹ Zie voor het Nederlands onder andere Zwart (1993), Zwarts (1995), Koopman (2000), Helmantel (2002), Den Dikken (2006a), Van Riemsdijk & Huybregts (2007), Gehrke (2008), Broekhuis (2013c).

- (3) Waar is ze?
- a Ze bevindt zich aan de waterkant, achter de linies, bij het station, ...
  - b * Ze bevindt zich uit de kamer, van de tafel, naar de stad, ...
- (4) Tot waar loopt het spoor?
- a Het spoor liep tot aan de waterkant, tot achter linies, tot bij het station, ...
  - b * Het spoor liep tot uit de kamer, tot van de tafel, tot naar de stad, ...

Dat neemt niet weg dat locPP's soms gebruikt kunnen worden in een zin die een verandering van locatie beschrijft (Gehrke 2008, Broekhuis 2013c):

- (5) a Ada heeft het bed in de woonkamer gezet.
b Bob is onder de tafel gekropen.

Hoewel de analyse van dit soort zinnen niet helemaal duidelijk is, staat wel vast dat het 'directionele' karakter van de zin in dit geval uit de bewegingsbetekenis van het werkwoord komt.

Omgekeerd kunnen dirPP's soms ook voorkomen in zinnen met een locatieve betekenis:

- (6) a De sigarenwinkel is om de hoek.
b Er ligt een nieuw pad door het bos.
b' Om ons huis staan populieren.

In de literatuur (zie bijvoorbeeld Jackendoff 1983) veronderstelt men dat deze PP's allereerst de directionele betekenis van een *pad* hebben en dat op basis daarvan een locatieve betekenis wordt gedefinieerd, ofwel als het eindpunt van dat pad, zoals in (6a), ofwel door het pad als een soort 'lineaire plaats' op te vatten waarlangs een of meerdere objecten gedistribueerd zijn, zoals in (6b) en (6b'). PP's met preposities als *om*, *door*, *langs*, en *over* (*extended locatives* in de terminologie van Helmantel 2002) laten zien dat de term dirPP niet ideaal is, omdat deze preposities strikt genomen geen richting (doel) aangeven, maar meer een soort eendimensionaal gebied. De term padPP zou passender zijn geweest (zie paragraaf 4), maar dirPP is nu eenmaal wat gebruikelijker.

Het onderscheid tussen locPP's en dirPP's valt misschien niet in alle gevallen scherp te maken, maar dat er zo'n onderscheid is, staat wel vast,

ongeacht de manier waarop men dat probeert vorm te geven in de syntactische of semantische theorievorming. Met die veronderstelling zal ik nu eerst verder inzoomen op locPP's. Het gedrag van locPP's zal de achtergrond vormen waartegen ik daarna het gedrag van dirPP's in kaart breng. Mijn analyse leunt sterk op de concepten uit de PP-semantiek van Jackendoff (1983) die niet alleen de achtergrond vormen van veel syntactisch denken over PP's (zie bijvoorbeeld Koopman 2000), maar afgezien daarvan ook wel als tamelijk 'standaard' kunnen worden gezien.

Trouwens, over de syntactische articulatie van locPP's en dirPP's laat ik me in dit artikel zo min mogelijk uit. Of PP's bepaalde functionele projecties bevatten die directionaliteit en andere voor adposities typerende eigenschappen representeren (zoals velen in navolging van met name Van Riemsdijk 1990 en Koopman 2000 veronderstellen) is voor de vergelijking die ik tussen locPP's en dirPP's maak niet van belang. Belangrijk is dat er een intrinsiek onderscheid is tussen locPP's en dirPP's; niet belangrijk voor dit artikel is de representatie van dat onderscheid in de interne syntaxis van de PP.

3 LocPP's als predicatieve plaatsen

Een locPP heeft als het ware twee 'gezichten'. Aan de ene kant is er een *referentieel* gezicht: een locPP verwijst naar een *plaats* (Jackendoff 1983, Creary, Gawron & Nerbonne 1989). Aan de andere kant kan een locPP een *predicatief* gezicht hebben: iets of iemand kan zich op die plaats bevinden, de *theme* in Gruber (1965), de *figure* in Talmy (2000) en de *trajector* in Langacker (1987).

Dat locPP's kunnen verwijzen naar plaatsen kunnen we zien in (7).

- (7) a Ada is bij het station. Het is daar druk.
 b Bij het station leek ons de beste plek om elkaar te ontmoeten.
 c Ada is dicht bij het station.

(7a) laat zien dat de verwijzing van de PP *bij het station* kan worden opgepikt door de anafoor *daar*. De PP kan, zoals we in (7b) zien, als referentieel subject fungeren. Het duidt dan iets aan waarop het nomen *plek* van toepassing kan zijn. De bijdrage van de modificeerder *dicht* in (7c) kan ook alleen goed worden begrepen als *bij het station* een plaatsverwijzing heeft waarop die modificeerder kan aangrijpen. Intuïtief gesproken verkleint *dicht* de plaats die door *bij het station* wordt aangeduid.

(7a) is tegelijk ook een voorbeeld van het predicatieve gezicht van locPP's, net als (8a) en (8b):

- (8) a Met Ada bij het station is alles goed geregeld.
 b een bankje aan de waterkant, de parkeerplaatsen bij het station, stof onder het bed, veel dingen op het podium, demonstraties tegenover het stadhuis

In (7a) wordt de PP *bij het station* geprediceerd van het subject *Ada*. (8a) is een voorbeeld van de absolute *met*-constructie, waarin *Ada* samen met *bij het station* als predicat een small clause vormt (Van Riemsdijk 1978). Het gebruik in (8b) wordt wel attributief genoemd (Broekhuis 2013c), maar zoals ik hieronder zal laten zien gaat het hier ook om een predicatief gebruik van de locPP.

Er is dus evidentie dat een locPP aan de ene kant referentieel moet zijn, maar aan de andere kant ook predicatief kan zijn. Hoe kunnen we die twee gezichten, die we in (7a) duidelijk samen zien, met elkaar verenigen? We moeten allereerst het idee loslaten dat een locatief voorzetsel als *bij* direct een ruimtelijke relatie legt tussen de twee argumenten, zoals in (9a) en in plaats daarvan van (9b) uitgaan. In (9a) legt BIJ direct de relatie tussen de figure ADA en de ground HET-STATION.² Maar om het referentiële gezicht van de ruimtelijke PP te verantwoorden wordt vrij algemeen aangenomen dat de ruimtelijke relatie tussen figure en ground semantisch in twee stappen wordt gelegd, zoals in (9b) (zie bijvoorbeeld Jackendoff 1983, maar ook Wunderlich 1991).

- (9) a BIJ(ADA,HET-STATION)
 b BE(ADA,BIJ(HET-STATION))

De eerste (binnenste) stap in (9b) bestaat uit de toepassing van de plaatsfunctie BIJ op de ground HET-STATION met als resultaat de plaats die correspondeert met BIJ(HET-STATION), het ruimtelijke gebied rondom en dichtbij het station. Dit is tegelijk de compositionele interpretatie van de PP *bij het station* op basis van de betekenissen van de delen *bij* en *het station*. Op basis van deze plaatsverwijzing kan *bij het station* gebruikt

² De terminologie van *figure* en *ground* is van Talmy (2000) afkomstig. Geïnspireerd door de Gestalt-psychologische terminologie zag hij de figure als een object op de voorgrond en de ground als een object dat dient als achtergrond. Ik laat de terminologie hier onvertaald omdat 'figuur' en 'grond' wat vreemd klinken.

worden als subject, zoals we zagen in (7b), of bijvoorbeeld als argument van het voorzetsel *tot* in (4a). De meest natuurlijke analyse van de PP *tot bij het station* (in navolging van Jackendoff 1983) is als TOT(BIJ(HET-STATION)), waarin de functie TOT de plaats BIJ(HET-STATION) gebruikt als begrenzing om een pad te definiëren.

Voor het predicatieve gebruik van een locPP is de tweede (buitenste) stap nodig in (9b). Met behulp van een algemene locatie-functie, waarvoor ik hier Jackendoffs notatie BE gebruik, wordt de relatie gelegd tussen een figure en de plaats die door de locPP wordt aangeduid. Deze functie is niet het werkwoord *zijn*, omdat locPP's ook zonder dat werkwoord predicatief kunnen zijn, zoals we in (8a) zagen. De functie wordt ook niet automatisch verschaft door de locPP zelf, want die hoeft zich niet uitsluitend predicatief te gedragen, maar kan ook een argument van een werkwoord of voorzetsel zijn.³ Het gaat dus om een 'onhoorbaar' werkende operatie, een soort 'type-shiftfunctie', die in actie komt om van de locPP een predicaat te maken. In het algemeen zijn type-shiftfuncties semantische mechanismen die ervoor zorgen dat de basisbetekenis van een uitdrukking wordt aangepast aan de eisen van de positie of context, zonder dat dit noodzakelijkerwijs de vorm beïnvloedt. Het kan daarbij gaan om referentiële eigenschappen (Partee 1987) of lexicale eigenschappen (Pustejovsky 1995), zoals metonymie (Sweep 2012).

Als gevolg van deze functie BE kan de PP *bij het station* in (8a) als predicaat fungeren. Om de predicatieve status van een locPP volledig expliciet te maken gebruik ik de λ -operator, zodat $\lambda x.BE(x, BIJ(HET-STATION))$ de predicatieve betekenis van *bij het station* kan representeren (de eigenschap gelokaliseerd te zijn in het gebied bij het station). Wanneer die λ -uitdrukking wordt toegepast op de figure ADA resulteert de propositie in (9b), die als interpretatie fungeert voor de predicatie in (7a) en (8a).

Het is denkbaar dat de functie BE de syntactische realisatie is van een functionele categorie die het syntactische hoofd vormt van een small

3 Ik ga in dit artikel niet in op de vraag wanneer en op welke manier we een locPP als argument van een werkwoord moeten opvatten. Of de PP *bij het station* een argument is van het werkwoord in *Ada woont bij het station* of een verplichte bepaling laat ik hier open. Voor mijn argumentatie volstaat het dat de lezer ermee kan instemmen dat een locPP een referentiële basisbetekenis heeft en eventueel een daarvan afgeleide predicatieve betekenis, zonder dat de status van elke locPP opgehelderd hoeft te worden.

clause (de Pred van Bowers 1993 of de relator van Den Dikken 2006b): [_{SC} Ada [BE [_{PP} bij het station]]]. Die mogelijkheid is voor mijn argumentatie niet belangrijk, maar ik kom er aan het eind van dit artikel nog op terug, als ik ook directionele PP's besproken heb.

Het predicaat $\lambda x.BE(x, BIJ(HET-STATION))$ vormt ook de basis van het attributieve gebruik van *bij het station* in een woordgroep als *meisje bij het station*, een algemene veronderstelling voor attributieve PP's (Wunderlich 1991) en voor bepaalde attributieve adjectieven (Broekhuis 2013b). Het predicaat wordt in dit geval toegepast op het referentiële argument van *meisje* met het resultaat in (10), dat correspondeert met de verzameling individuen die meisje zijn en gelocaliseerd zijn in het gebied bij het station:

(10) $\lambda y.MEISJE(y) \ \& \ BE(y, BIJ(HET-STATION))$

Als we locPP's op deze manier, op basis van hun predicatieve betekenis, combineren met een nomen verantwoordt we op de eenvoudigste manier dat attributieve locPP's altijd een *intersectieve* interpretatie hebben. Zin (11a) heeft de zinnen (11b) en (11c) als gevolgtrekking.

- (11) a Ada is het meisje bij het station.
 b Ada is een meisje.
 c Ada is bij het station.

De verklaring hiervan is dat, op basis van (10), elk element van de verzameling die correspondeert met *meisje bij het station* ook een element is van de verzameling meisjes én een element is van de verzameling individuen die zich bevinden bij het station. Ik vat de algemene intersectiviteit van attributieve locPP's op als een argument voor hun predicatieve karakter.

Een andere belangrijke eigenschap van attributieve locPP's is dat ze geen enkele beperking opleggen aan het soortnomen dat ze modificeren. Sommige voorbeelden kunnen natuurlijker zijn dan andere, maar elke combinatie van locPP en soortnomen is in principe mogelijk. De onnatuurlijkheid van combinaties als *?idee bij het station* of *?meisje in de tafel* hebben te maken met natuurlijke restricties op ruimtelijke relaties. De combinatie *station bij het meisje* is vreemd omdat meisjes niet gebruikt worden om stations te lokaliseren (Talmy 2000). Dit leidt tot de volgende conclusie. Omdat attributieve locPP's als predicaten moeten worden geanalyseerd en omdat hun combinatiemogelijkheden met nomina onbeperkt zijn, kunnen we concluderen dat locPP's in principe vrijelijk als predicaten kunnen

fungeren. In de volgende paragraaf zullen we zien dat hetzelfde beslist niet geldt voor directionele PP's.⁴

In andere contexten wordt het zicht op het predicatieve karakter van de locPP vertroebeld door andere factoren. In primaire predicatie is niet bij elke combinatie van figuren en locPP het neutrale werkwoord *zijn* mogelijk, maar is een positiewerkwoord (zoals *staan*, *zitten*, *liggen*) noodzakelijk, op basis van een complexe combinatie van factoren (zie bijvoorbeeld Lemmens 2002):

- (12) a Het boek staat naast de encyclopedie.
 b Het boek zit in de tas.
 c Het boek ligt op tafel.

Predicatie in de absolute *met*-constructie is ook niet onbeperkt, omdat daar additionele modale, temporele en aspectuele factoren in het spel lijken te zijn (Stump 1985). Om die reden bieden attributieve PP's de beste manier om zicht te krijgen op de meer algemene voorwaarden voor predicativiteit.

4 DirPP's als predicatieve paden?

Net zoals locPP's een referentiële kant hebben (hun plaatskarakter), hebben ook dirPP's een referentiële kant: hun padkarakter.

- (13) a Via het station is de snelste weg.
 b Dwars door het weiland liep een wandelpad.
 c Ada reed urenlang richting de stad.
 c' Ada reed in één uur naar de stad.
 d Er klom een man uit het raam.
 d' Er hing een scharlaken koord uit het raam.
 e De sigarenwinkel is om de hoek.

Voorbeeld (13a) laat zien dat een dirPP subject kan zijn en naar iets moet verwijzen wat *weg* genoemd kan worden. In (13b) komt de modificeerder *dwars* voor die moeilijk semantisch te karakteriseren is zonder een seman-

4 Dit is niet helemaal onopgemerkt gebleven in de literatuur. Folli & Harley (2006) maken de observatie voor het Engels, met verwijzing naar andere literatuur, maar zonder het probleem op een verhelderende en bevredigende manier te doordenken.

tisch niveau waarop paden een rol spelen waarvan de oriëntatie dan vergeleken wordt met die van de ground (en in dit geval drukt *dwars* uit dat die oriëntaties min of meer loodrecht op elkaar staan). Datzelfde geldt voor de aspectuele onderscheidingen die we binnen dirPP's vinden (zie onder andere Zwarts 2005): het contrast tussen het atelische voorzetsel *richting* in (13c) en het telische voorzetsel *naar* in (13c') kan verklaard worden op basis van het contrast tussen onbegrensde en begrensde paden (ruwweg gesproken). De notie pad is ook nodig om te verklaren waarom één en dezelfde dirPP *uit het raam* een verplaatsing kan beschrijven in (13d) en de extensie van een lineair object in (13d'): er is één pad, maar dat pad fungeert op verschillende manieren in de situatie, afhankelijk van het werkwoord en andere factoren. Ten slotte vormt ook het locatieve gebruik van de dirPP in (13e) een argument voor een pad, als we de algemene analyse volgen dat de locatie van de sigarenwinkel hier het eindpunt is van een route aangeduid door *om de hoek*.

Net als locPP's hebben dirPP's dus allereerst een ruimtelijk-referentiële betekenis, maar de vraag is of ze daarbovenop ook een predicatieve betekenis hebben, net als locPP's. We zagen dat de predicatieve betekenis van een locPP wordt afgeleid door middel van de relatie BE. Voor dirPP's zijn er drie mogelijkheden (Jackendoff 1983). GO is de functie die paden gebruikt om beweging te representeren, EXT is de functie die paden gebruikt om extensie te representeren en ORIENT om oriëntatie aan te duiden. Neem de dirPP *langs het station* die een pad aanduidt dat gerepresenteerd kan worden als LANGS(HET-STATION). Een figure kan zich langs dat pad verplaatsen (*Ada reed langs het station*, gerepresenteerd met behulp van GO), een figure kan zich langs dat pad uitstrekken (*De route ligt langs het station*, gerepresenteerd met behulp van EXT) of een figure kan in de richting van het pad georiënteerd zijn (*De pijl wijst langs het station*, gerepresenteerd met behulp van ORIENT). Die laatste, wat marginale, mogelijkheid zal ik hier verder laten liggen.

Laten we nu aannemen dat GO en EXT allebei (net als BE in het locatieve domein) vrijelijk beschikbaar zijn om van paden predicaten te maken, zoals geïllustreerd in (14).⁵

5 De twee voorkomens van 'langs' in de informele beschrijving van de predicaten hebben een totaal verschillende status. Het eerste voorkomen van 'langs' heeft betrekking op de manier waarop de verplaatsing van een figure in het algemeen een pad volgt. Het tweede voorkomen van 'langs' betreft de manier waarop één bepaalde klasse van paden (namelijk die worden aangeduid met behulp van het voorzetsel *langs*) zich verhoudt tot de ground.

- (14) a $\lambda x.GO(x,LANGS(HET-STATION))$
       ‘de eigenschap zich te bewegen langs het pad langs het station’
       b $\lambda x.EXT(x,LANGS(HET-STATION))$
       ‘de eigenschap zich uit te strekken langs het pad langs het station’

Als GO en EXT net zo werken voor dirPP's als BE voor locPP's, dan verwachten we dat predicatieve dirPP's ook net zo weinig beperkingen kennen als predicatieve locPP's. Maar, zoals ik nu zal laten zien, predicatieve paden zijn in werkelijkheid zeer beperkt in hun distributie en daarom zal ik de representatie in (14a) verderop ook aanpassen.

Om mijn demonstratie te vergemakkelijken zal ik een bekende indeling hanteren in drie soorten dirPP's:

- (15) a bronPP's: uit de kamer, van de tafel, van onder het bed
       b doelPP's: naar de stad, richting het station
       c routePP's: door de kamer, via het station, langs de balie, om de plas

In een bronPP geeft de ground het startpunt aan, in een doelPP het eindpunt en in een routePP bepaalt de ground de verbinding tussen startpunt en eindpunt. Zoals bekend is er naast deze semantische indeling ook een syntactische indeling van PP's (zie onder andere Helmantel 2002) in prepositionele PP's (zoals alle PP's die we tot nu toe hebben gezien), postpositionele PP's, zoals die in (16a), en circumpositionele PP's, zoals die in (16b).

- (16) a de kamer uit, de kamer in, de kamer door
       b onder het bed vandaan, onder het bed door

In dit artikel zal ik mij beperken tot prepositionele PP's, omdat postpositionele en circumpositionele PP's bijzondere distributionele eigenschappen hebben en er ook geen overeenstemming in de literatuur is over hun analyse (Beliën 2008).

Ik wil het predicatieve karakter van dirPP's allereerst bestuderen in hun attributieve gebruik, waar we bij locPP's geen enkele beperking zagen (en ook niet verwachtten op basis van hun predicatieve karakter). Voor zover we die beperkingen wél bij dirPP's zien, hebben we redenen om te twijfelen aan de vrije beschikbaarheid van GO en EXT en dus aan een predicatieve betekenis van dirPP's zoals geïllustreerd in (14).

Attributieve doelPP's leveren sterk ongrammaticale resultaten op, hoe-

wel dat wat ze zouden moeten betekenen met behulp van een relatieve zin goed is uit te drukken:

- (17) a. * Een scholier naar school is onderweg aangereden.
 a' Een scholier die naar school ging is onderweg aangereden.
 b * De oude bank naar het milieupark mis ik wel.
 b' De oude bank die naar het mileupark is gegaan mis ik wel.
 c * Pas op, de dief richting de uitgang ontkomt!
 c' Pas op, de dief die richting de uitgang loopt ontkomt!

Dit is niet wat ze zouden verwachten als een doelPP dankzij de GO-functie als predicaat kan worden toegepast op het referentiële argument van het nomen, met de volgende resultaten:

- (18) a $\lambda x.SCHOLIER(x) \ \& \ GO(x,NAAR(SCHOOL))$
 b $\lambda x.OUDE-BANK(x) \ \& \ GO(x,NAAR(HET-MILIEUPARK))$
 c $\lambda x.DIEF(x) \ \& \ GO(x,RICHTING(DE-UITGANG))$

DoelPP's zijn attributief wel mogelijk als het nomen van zichzelf sterk geassocieerd is met een doelgericht pad, zoals *vakantie*, *bus*, of *weg*

- (19) a Een vakantie naar een warm land is wat ik nodig heb.
 b Bob miste de laatste bus richting huis.
 c Ada kent elke weg naar Rome.

Een vakantie is niet een object dat zich kan verplaatsen, maar (in de betekenis in (19a)) een onderneming (een 'event') met een vertrekpunt ('thuis') en een bestemming. Andere voorbeelden van zulke event-nomina zijn *reis* en *vlucht*. Een bus is een bijzonder object omdat het in de betekenis die in (19b) aan de orde is een bepaalde route heeft. Nomina die ook om deze reden dirPP's toelaten zijn *trein* en *brief*. Tenslotte zijn er nomina, zoals *weg* in (19c) en *route*, die een pad-achtige vorm hebben. De betekenis van de attributieve combinaties in (19) kan met behulp van EXT worden gerepresenteerd:

- (20) a $\lambda e.VAKANTIE(e) \ \& \ EXT(e,NAAR(EEN-WARM-LAND))$
 b $\lambda x.BUS(x) \ \& \ EXT(ROUTE(x),RICHTING(HUIS))$
 c $\lambda x.WEG(x) \ \& \ EXT(x,NAAR(ROME))$

Het idee is dat vakanties, bussen en wegen (in tegenstelling tot scholieren, oude banken en dieven) entiteiten zijn die een extensie kunnen hebben langs een pad. Vakanties, reizen en vluchten hebben die extensie (de 'spatial trace' van Krifka 1998) omdat het events zijn (vandaar de variabele *e*) die zich uitstrekken in de ruimte. Bussen en treinen hebben die extensie omdat ze geassocieerd zijn met een bepaalde route, hier weergegeven door de functie ROUTE.⁶ Wegen en routes hebben die extensie door hun vorm.

Ook routePP's zijn normaal gesproken niet mogelijk als bepalingen van nomina:

- (21) a. * Heb jij die hardloper langs het huis gezien?
 a' Heb jij die hardloper gezien die langs het huis liep?
 b. * Het vliegtuig door de storm is van de radar.
 b' Het vliegtuig dat door de storm vliegt is van de radar.
 c. ? Toeristen via Rotterdam The Hague Airport zijn er niet veel.
 c' Toeristen die via Rotterdam The Hague Airport gaan zijn er niet veel.

RoutePP's zijn wel mogelijk met nomina als *populieren*, *weg*, *ketting*, *wandeling*, *trektocht*, *brug*, *reizigers*, die we ons kunnen voorstellen als uitgestrekt langs een pad op de manier die ik in (20) geïllustreerd heb. In het geval van *de populieren* in (22a) hebben we te maken met wat Lakoff (1987) een "multiplex trajectory" noemt, een twee- of driedimensionale figure die bestaat uit meerdere individuele objecten. *De wandeling* in (22b) heeft vanzelfsprekend een pad en dat geldt ook voor de reizigers in (22c), hoewel de voorwaarden waaronder zinnen als (22c) mogelijk zijn nog wel meer aandacht verdienen dan ik ze hier kan geven.

- (22) a De populieren om het huis zijn ziek.
 b De wandeling door het bos duurde me te lang.
 c Veel reizigers via Schiphol waren gedupeerd.

Ook met routePP's zijn predicatieve dirPP's met de GO-functie (verplaatsing, (21)) dus niet mogelijk, maar wel met de EXT-functie (extensie, (22)).

Als we nu naar bronPP's kijken, zien we dat die onbepaald mogelijk zijn

6 Pustejovsky (1995) stelt voor een nomen in het lexicon voorzien kan zijn van zogenaamde qualia, informatie die aangeeft hoe het object waarnaar het nomen verwijst gemaakt is, gebruikt wordt, is opgebouwd. Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat de qualia-structuur van woorden als *trein*, *brief* en *bus* informatie bevat op basis waarvan een route kan worden verondersteld.

als bepalingen, niet alleen met nomina als *ontsnapping* (23a) en *stem* (23b), waarvan we kunnen aannemen dat ze al geassocieerd zijn met een pad met een oorsprong, maar ook met nomina als *muis* (23c) en *auto* (23d):

- (23) a Haar ontsnapping uit de gevangenis was wereldnieuws.
 b De stem van achter de deur klonk bekend.
 c Die muis van onder de kast hebben we niet meer gezien.
 d Bob werd aangereden door een auto uit een zijstraat.

Kennelijk is er iets bijzonders met bronPP's wat de combinaties niet alleen in (23a) en (23b), maar ook in (23c) en (23d) mogelijk maakt. Eén mogelijkheid, gesuggereerd in Beliën (2006:25) is dat *uit* (en dan wellicht ook andere bronpreposities) soms “meer plaats dan pad” is: er is onderliggend wel een pad, maar dat is “onderdeel [...] van de ‘base’ van *uit*, maar niet van diens ‘profile’”. Misschien dat ook niet alle gevallen in (23) op dezelfde manier werken. De bronPP in (23c) lijkt niet zozeer een pad van beweging aan te duiden als wel een voormalige locatie van de muis. Dat sluit aan bij de analyse van *aus* in Klein (1991:112), die zijn Duitse voorbeeld *das Schwert aus Japan* ‘het zwaard uit Japan’ parafraseert als “dasjenige Schwert, das früher in Japan war (und vielleicht auch dort hergestellt wurde)” (dat zwaard dat vroeger in Japan was en daar misschien ook gemaakt is). Wat er ook aan de hand is in (23), echter, het betreft principes die specifiek bronPP's als predicaten mogelijk maken, maar die niets veranderen aan de ongrammaticaliteit die we voor attributieve doel- en routePP's vaststelden.

De veronderstelling waarmee we deze paragraaf begonnen is dat GO en EXT allebei vrijelijk beschikbare functies zijn om predicatieve PP's te maken. Als we echter kijken naar doel- en routePP's dan zien we dat die veronderstelling wel klopt voor EXT, maar niet voor GO. Wat is het verschil tussen die twee functies, tussen extensie en verplaatsing? Allereerst moeten we vaststellen dat een verplaatsing langs een pad *eventief* is, een dynamische gebeurtenis, maar dat het zich uitstreken langs een pad een *statische* situatie is (Jackendoff 1983). Dat verschil komt niet tot uitdrukking in de twee predicatieve representaties in (14). De representatie met EXT lijkt in orde, maar in de representatie van GO zou een gebeurtenis geïntroduceerd moeten worden om het eventieve karakter tot uitdrukking te brengen:

- (24) a $\lambda x. \exists e. GO(e, x, LANGS(HET-STATION))$
 b $\lambda x. EXT(x, LANGS(HET-STATION))$

Ik stel die event hier met behulp van een extra Davidsoniaanse event-variabele voor bij de GO-functie (Davidson 1967), maar Jackendoffs analyse komt in essentie op hetzelfde neer. De vraag is nu waarom (24b) wel, maar (24a) niet de interpretatie kan zijn van de predicatief gebruikte PP *langs het station*. Kennelijk is het niet mogelijk om zomaar in de interpretatie van een PP een event te introduceren. Wat mis gaat in voorbeelden als (17abc) en (21abc) is dat de lexicale of grammaticale middelen ontbreken om de beschrijving van een gebeurtenis tot stand te brengen. Een voor de hand liggende manier om zo'n beschrijving tot stand te brengen is door middel van een bewegingswerkwoord, zoals we in de grammaticale voorbeelden in (17) en (21) kunnen zien. Met andere woorden: GO kan alleen worden geïntroduceerd door een bewegingswerkwoord en niet door een onhoorbare type-shiftfunctie. Tegen deze achtergrond is het begrijpelijk dat dirPP's niet direct predicatief gebruikt kunnen worden om verplaatsing uit te drukken: hun predicatieve gebruik vereist een werkwoord met een bewegingselement. Wat door de dirPP zelf wordt uitgedrukt (met of zonder type-shiftfunctie) is een ruimtelijk concept: een pad met een bepaalde richting (dat wil zeggen: bron, route of doel). De temporele en dynamische notie van beweging valt buiten het bestek van de dirPP.

Het beeld van het beperkte predicatieve karakter van dirPP's wordt bevestigd door andere predicatieve constructies. Op het eerste gezicht lijken dirPP's met *naar* als predicaten te kunnen fungeren:

- (25) a Ada is naar het museum.
 b De auto is naar een garage.
 c Bob is naar Amsterdam.
 d Zij is naar haar vader.

Maar als we beter kijken zien we dat hier iets bijzonders aan de hand is. De zinnen drukken niet zozeer uit dat de figure een beweging aan het maken is langs een pad dat eindigt bij de ground, maar dat de figure *afwezig* is op de plaats waar de spreker is op het moment van de uiting. De figure kan zich zelfs op het moment van spreken bevinden in het museum, de garage, Amsterdam of bij haar vader.⁷ De beschreven situatie is ook niet puur ruimtelijk, maar er is sprake van een *functioneel* betekenisaspect, een vorm van interactie tussen de figure en de ground. (25b) betekent niet dat de auto een beweging maakt of maakte naar de garage, maar dat hij daar is

7 Er is mogelijk een verband met de absentieve (*Jan is vissen*) constructie (onder andere De Groot 2000, Haslinger 2007, Broekhuis 2013a).

om gerepareerd te worden. Als zo'n soort interactie ontbreekt is de constructie niet mogelijk:

- (26) a * Ada is naar het raam.
 b * De auto is naar het kruispunt.
 c * De hond is naar de boom.
 d * Zij is naar haar hond.

Deze zinnen worden acceptabel als we ons kunnen voorstellen dat de figure een bepaalde activiteit uitvoert bij de ground en met het oog op die activiteit daarheen vertrokken is.

RoutePP's zijn alleen mogelijk met het werkwoord *zijn* als ze resultaatief opgevat kunnen worden:⁸

- (27) a. * Ada is via het museum.
 b * Bob is langs het kanaal.
 c Het vliegtuig is over de grens.
 d De trein is door de tunnel.

Wat (27c) niet kan betekenen is dat het vliegtuig over de grens aan het gaan is, net zomin als (27d) kan betekenen dat de trein door de tunnel aan het gaan is.

BronPP's lijken ook zo'n resultaatieve interpretatie te krijgen met *zijn*:

- (28) a Ada is uit de gevangenis/uit de kamer/uit Brazilië.
 b Bob is van het podium/van Texel.
 c De muis is van onder de kast/van achter de muur.

Deze zinnen drukken niet uit dat zich een verplaatsing afspeelt, maar dat de figure zich in de toestand bevindt die resulteert uit die verplaatsing. We kunnen in het licht van deze data dus moeilijk volhouden dat dirPP's direct

8 Merkwaardig genoeg zijn attributieve routePP's niet mogelijk met zo'n resultaatieve interpretatie (Hans Broekhuis, p.c.):

- (i) a *het vliegtuig over de grens
 b *de trein door de tunnel

Dit suggereert dat het koppelwerkwoord een bepaalde rol speelt in het tot stand brengen van deze interpretatie.

in hun directionele betekenis geprediceerd worden van hun figure in dit soort zinnen met *zijn*.

Ook in de absolute *met*-constructie zien we dezelfde sterke beperkingen op dirPP's. Alleen met een resultatieve en functionele interpretatie leidt een doelPP of routePP als predicaat tot grammaticale resultaten, een beperking die niet geldt voor bronPP's:

- (29) a Met Ada naar het buitenland is het hier wel heel stil.
 a' ?Met Ada naar het raam is het hier wel heel stil.
 b Met de auto naar de garage zijn we weinig mobiel.
 b' ?Met de auto naar het kruispunt zijn we weinig mobiel.
 c Met Ada door de selectie is er weer hoop.
 c' ?Met Ada via het museum wordt het laat vanavond.
 d Met Ada uit het ziekenhuis is het gezin weer compleet.

Op basis van de data in deze paragraaf kunnen we niet anders dan concluderen dat dirPP's slechts in beperkte mate en onder bijzondere condities als predicaten gebruikt kunnen worden in een aantal typisch predicatieve contexten.

5 Predicatieve dirPP's in de small clause-analyse

Wat betekenen de uitkomsten van de vorige paragraaf voor een analyse waarin de onderstreepte dirPP's in (30) als predicaat fungeren van de figure en meer in het bijzonder daar een constituent (small clause) mee vormen, zoals bij Hoekstra (1988)?

- (30) a Ada is naar Groningen gereden.
 a' [_{SC} Ada [_{dirPP} naar Groningen]]
 b Bob heeft de auto over de brug gereden.
 b' [_{SC} de auto [_{dirPP} over de brug]]
 c De kogel float door de kamer.
 c' [_{SC} de kogel [_{dirPP} door de kamer]]

De constructies in (30) worden wel aangeduid als resultatief (Hoekstra 1988), maar het is belangrijk om die notie niet te verwarren met de resultativiteit van dirPP's die we zagen in (27cd) en (28a-c). Daar ging het om zinnen die een toestand aanduiden die het resultaat is van een beweging. De zinnen in (30) daarentegen beschrijven geen toestanden, maar proces-

sen (aangeduid door het hoofdwerkwoord) die mogelijk resulteren in een toestand. De resultatieve interpretaties die ik in de vorige paragraaf besprak zijn bovendien beperkt tot bepaalde directionele voorzetsels, zoals in (27), maar in zinnen als die in (30) zijn alle soorten dirPP's mogelijk.

In navolging van Goldberg & Jackendoff (2004) en in lijn met het voorafgaande analyseer ik de zinnen in (30) daarom niet als resultatief, maar in termen van beweging langs een pad, zoals in (31).

- (31) a $\exists e.GO(e,ADA,NAAR(GRONINGEN))$
 b $\exists e.GO(e,DE-AUTO,OVER(DE-BRUG))$
 c $\exists e.GO(e,DE-KOGEL,DOOR(DE-KAMER))$

De vraag is dan meer specifiek hoe de interpretaties in (31) tot stand komen op basis van de small clause-structuren in (30).

Zoals ik al eerder aangaf in paragraaf 3 kan een small clause worden geanalyseerd als de projectie van een functioneel hoofd, Pred (Bowers 1993) of relator (Den Dikken 2006b), dat subject en PP met elkaar verbindt:

- (32) [_{SC} subject [Pred/relator PP]]

Dat maakt het wat gemakkelijker om syntaxis en semantiek op elkaar af te stemmen. De PP in (32) duidt een plaats of pad aan en de Pred/relator correspondeert met de op BE, EXT of GO gebaseerde type-shiftfunctie die hiervan een predicaat maakt dat op het subject wordt toegepast.

Voor de small clauses in (30) zijn BE en EXT niet aan de orde: BE kan niet worden toegepast omdat het om dirPP's gaat en EXT kan niet worden toegepast omdat de figures in (30) zich niet uitstrekken langs het pad, maar bewegen langs het pad. De meest voor de hand liggende semantische analyse van de small clauses in (30) identificeert het small clause-hoofd direct met GO:

- (33) [_{SC} subject [GO dirPP]]

Er bevindt zich dan in de small clauses in (30) als het ware een onzichtbaar bewegingswerkwoord, misschien verwant aan het lege GO-werkwoord dat Van Riemsdijk (2002) voorstelt in de analyse van zinnen als *Die doos kan naar de zolder*. Die abstracte GO moet dan wel op de een of andere manier gelicenseerd worden door een naburig vol werkwoord, want we zagen in paragraaf 4 dat GO niet vrij beschikbaar is. De gevallen in (30) verschillen

van de predicatieve contexten uit paragraaf 4 door de beschikbaarheid van werkwoorden (*rijden, fluiten, praten*) die die licensering kennelijk voor hun rekening kunnen nemen. De consequentie is wel dat de small clause door de aanwezigheid van GO niet meer een simpele predicatieve verbinding is met een dirPP en dus niet meer ‘small’ genoemd kan worden.

Een andere mogelijkheid is dat de small clauses in (30) ondergespecificeerd zijn met betrekking tot de relatie tussen figure en pad.⁹ De GO-functie wordt pas geïntroduceerd door het hogere werkwoord. In dat scenario moet er een speciale predicatieve functie REL zijn die een relatie legt tussen de figure en het pad. Voor (30a’) betekent dit bijvoorbeeld dat Ada ‘geloocaliseerd’ wordt op het pad naar Groningen, zonder dat nader gespecificeerd wordt wat de aard van die localisering is. BE is onmogelijk omdat we met een dirPP te maken hebben; EXT is onmogelijk omdat Ada geen extensie heeft. Het moet dus gaan om een ongespecificeerde relatie tussen figure en pad die door het werkwoord, in dit geval *rijden*, nader wordt ingevuld door middel van de GO-functie die dat werkwoord bijdraagt. De small clause *Ada naar Groningen* heeft de interpretatie in (34a) en zin (30a) als geheel de interpretatie in (34b).

- (34) a REL(ADA,NAAR(GRONINGEN))
 b $\exists e.GO(e,ADA,NAAR(GRONINGEN))$
 c $\exists e.GO(e,REL(ADA,NAAR(GRONINGEN)))$

In de in paragraaf 4 besproken ongrammaticale gevallen zou dan de noodzakelijke informatie ontbreken om die schematische relatie REL tussen figure en pad te specificeren. De consequentie van deze benadering is echter een niet volledig compositionele semantiek: er is een small clause waarvan de interpretatie nog niet ‘af’ is (zie (34a)) en waarvan de volledige interpretatie pas tot stand komt door informatie die hoger op in de structuur beschikbaar komt door het werkwoord. In dit scenario kunnen we niet goed meer van een ‘clause’ spreken, een semantisch afgeronde eenheid, omdat (34a) geen ondubbelzinnige beschrijving biedt van een situatie, maar de ruimtelijke relatie tussen figure en ground in de lucht laat hangen. Predicatieve locPP’s worden daarentegen altijd met een specifieke relatie (EXT of BE) toegepast op hun subject, met als resultaat een afgeronde predicatie die direct geëvalueerd kan worden. Het is ook niet duidelijk hoe we van (34a) naar (34b) kunnen komen. Dan zou (34c) misschien een betere analyse van (30a) zijn, ware het niet dat we dan helemaal

9 Deze mogelijkheid werd mij gesuggereerd door Hans Broekhuis.

afstappen van het idee dat GO een relatie legt tussen bewegende figures en hun paden, zoals we in navolging van Jackendoff aannamen.

Ik zie het niet als mijn taak om deze (en andere) mogelijkheden verder te toetsen. Mijn voornaamste doel in dit artikel was om duidelijk te maken dat de syntactische predicativiteit van dirPP's geen vanzelfsprekendheid is gegeven wat we weten over hun semantiek en hun gedrag in de meest voor de hand liggende predicatieve contexten. Elke analyse die dat predicatieve karakter wel veronderstelt in zinnen als in (30), met of zonder small clause, moet een goed verhaal hebben over hoe die predicatie tot stand komt en de syntactische en semantische consequenties daarvan uitwerken.¹⁰

Er is een goed alternatief voor de small clause-analyse van dirPP's. De small clause-analyse van de zinnen in (30) is mede gebaseerd op de sterke intuïtie dat de dirPP's iets zeggen over hoe de figure zich door de ruimte verplaatst. Er is een mogelijkheid om recht te doen aan die intuïtie zonder dat de dirPP ook gelijk *syntactisch* een predicaat is van de figure. In Zwarts (2005) stel ik voor dat dirPP's als in (30) allereerst attributieve bepalingen zijn van het werkwoord en in die hoedanigheid een eigenschap beschrijven van de event die bij het werkwoord hoort. Pas in tweede instantie zeggen ze ook iets over de figure die bij dat pad hoort. De analyse is dezelfde als die van attributieve dirPP's (zoals *vakantie naar een warm land, bus richting huis, weg naar Rome*, zie (20)). De dirPP *naar Groningen* in (30a), bijvoorbeeld, is een predicaat van het werkwoord *rijden* en drukt uit dat de aangeduide rij-event zich uitstrekt langs een pad naar Groningen:

(35) $\exists e. \text{RIJDEN}(e, \text{ADA}) \ \& \ \text{EXT}(e, \text{NAAR}(\text{GRONINGEN}))$

Zoals ik boven met betrekking tot (20a) al aangaf, moeten bewegingsevents zich ook uitstrekken in de ruimte, omdat ze zich tenslotte niet op één en dezelfde plaats afspelen. EXT is daarom in (35) de relatie die de dirPP *naar Groningen* in staat stelt om als predicaat op te treden: *niet* van Ada, maar van het referentiële argument van het werkwoord, de rij-event *e*.

Het resultaat dat Ada langs het pad naar Groningen beweegt volgt uit het volgende algemene semantische axioma, dat informeel karakteriseert wat een beweging is (zie Zwarts 2005 voor meer details):

10 Het model van Ramchand (2008) zou zo'n verhaal kunnen bieden, maar dat model veronderstelt wel dat in de syntaxis ook de volledige semantische structuur van een situatie wordt gerepresenteerd.

- (36) Als e een verplaatsingsgebeurtenis is, p is het pad waarlangs die gebeurtenis zich uitstrekt en f is de figure van e , dan verplaatst f zich gedurende e langs p .

Dit principe zorgt er ook voor dat f aan het begin van e zich ook aan het begin van p bevindt en aan het eind van e aan het eind van p . Dankzij axioma (36) geeft (35) aanleiding tot de meer volledige betekenis (37):

- (37) $\exists e.$ RIJDEN(e ,ADA) & EXT(e ,NAAR(GRONINGEN)) & GO(e ,ADA,NAAR(GRONINGEN))

De dirPP *naar Groningen* is dus van toepassing op Ada, maar via de omweg van de event. De dirPP beschrijft allereerst hoe de event zich in de ruimte voltrekt, wat onmiddellijk consequenties heeft voor de posities van de figure. Op die manier wordt direct recht gedaan aan de intuïtie dat de dirPP's in (30) informatie bieden over de manier waarop een argument in de zin zich verplaatst, niet door syntactische predicatie, maar door het karakteriseren van de structuur van de bewegingsevent.

6 Conclusie

Hoewel het gedrag van dirPP's in de zinsbouw van het Nederlands nog op allerlei punten meer onderzoek verdient, zijn de volgende conclusies over deze klasse gerechtvaardigd. Er is een klasse van PP's die, op basis van het voorzetsel waarmee ze geconstrueerd zijn, een directionele semantiek hebben, dat wil zeggen, een pad beschrijven met een bepaalde bron, doel of route. Gegeven hun pad-karakter kunnen deze dirPP's alleen direct van toepassing zijn op entiteiten die zich uitstrekken in de ruimte, dankzij de EXT(ensie)-functie. Ze kunnen daarom, in tegenstelling tot locPP's maar zeer beperkt als predicaten worden gebruikt, als adnominale bepalingen, in de absolute *met*-constructie en met koppelwerkwoorden. Dat maakt een small clause-analysis van dirPP's vanuit semantisch oogpunt een interessante, maar tegelijk riskante onderneming. Hopelijk heb ik met mijn artikel ook duidelijk kunnen maken dat semantiek belangrijk is in de studie van zinsbouw, niet alleen als bron van inspiratie voor syntactische analyses, maar ook als kritische test ervoor.

Over de auteur

Joost Zwarts
Utrecht Institute of Linguistics, OTS
J.Zwarts@uu.nl